

SZEMLE

BOÓC ÁDÁM
tudományos munkatárs
MTA Jogtudományi Intézete
(Budapest)

**A választottbíró
megválasztása, kizárása
az American Arbitration
Association eljárási
szabályai tükrében**

I.

A választottbírák kiválasztásának és kizárásának kérdésében az Amerikai Egyesült Államok jogrendszerével kapcsolatban feltétlenül kiemelésre érdemesnek az európai jogrendszerektől, és értelemszerűen az UNCITRAL Modell – törvénytől való alapvető eltérések. Így fontos hangsúlyozni, hogy a belföldi amerikai választottbíráskodás egészen a legutóbbi időig a fél által jelölt választottbíró (*party-appointed arbitrator*) vonatkozásában hagyományosan nem követelte meg a pártatlanságot. Ennek megfelelően az amerikai jog megkülönbözteti a felek által jelölt nem semleges választottbíró (*non-neutral arbitrator*) és a nem a felek által jelölt semleges választottbíró (*neutral arbitrator*). Lényeges továbbá utalni arra, hogy sem a Szövetségi Választottbírási törvény (*Federal Arbitration Act*, FAA), sem az egyes tagállamok önálló választottbírási törvényeinek mintájául szolgáló, úgynevezett *Uniform Arbitration Act* (UAA) nem a függetlenség vagy pártatlanság, hanem a nyilvánvaló elfogult-

ság (*evident partiality*) fogalmát alkalmazza.

Az európai terminológia szerint kamarai választottbíráskodásnak nevezhető amerikai arbitráció tekintetében feltétlenül említést érdemel az *American Arbitration Association* (AAA) tevékenysége.¹ Az *American Arbitration Association* 1926-ban került megalapításra, és nonprofit, közhasznú tevékenységet ellátó szervezetnek tekinthető, mely vitarendezési szolgáltatásokat nyújt a belföldi és a nemzetközi választottbíráskodás, illetve a mediáció területén.² Az AAA székhelye New Yorkban található, emellett négy további központtal (*case management centre*) rendelkezik Fresno-ban (Kalifornia), Dallasban, Atlantában és East Providence-ben (Rhode Island).

1983-ban az AAA megalapította New York-ban a *World Arbitration Institute* nevű, a választottbíráskodás kutatásával, ezzel kapcsolatos kiadványok kiadásával és konferenciák szervezésével foglalkozó intézetet. (Ezen intézet maga nem tekinthető választottbírási intézménynek, hiszen választottbírásként nem funkcionál.)³ 1996-ban került megalakításra az AAA önálló, kizárólag a nemzetközi ügyekkel foglalkozó szervezeti egysége (*International Centre for Dispute Resolution*, ICDR).⁴

Az AAA több eljárási szabályzattal is rendelkezik, ezek közül kiemelésre érdemesnek a Kereskedelmi Szabályok (*Commercial Rules*), mely szabálygyűjtemény magában foglalja a nagy és összetett kereskedelmi vitákra vonatkozó kiegészítő

szabályokat (*Supplemental Procedures for Large, Complex Commercial Disputes*), valamint az ideiglenes intézkedésekre vonatkozó opcionális szabályokat (*Optional Rules for Emergency Measures of Protection*). Szintén meg kell említenünk a Nemzetközi Választottbíráskodási Szabályokat (*International Arbitration Rules*), mely alapvetően az UNCITRAL Mintaszabályzatán alapul. E tanulmány szempontjából nagy jelentőséggel bír továbbá az AAA által kiadott, a kereskedelmi jogvitákban eljáró választottbírákra vonatkozó Etikai Kódex is (*Code of Ethics For Arbitrators In Commercial Disputes*).

II.

A Kereskedelmi Eljárási Szabályok az amerikai belföldi választottbíráskodásra irányadóak abban az esetben, amennyiben a felek ezt a választottbírási megállapodásukban kikötötték, például olyan módon, hogy az AAA kereskedelmi eljárási szabályzatát rendelték alkalmazni jogviták esetére. Az Eljárási Szabályzat jelenleg hatályos verziója 2005. szeptember 15-én lépett hatályba.⁵ A választottbírák kiválasztásával és kizárásával az Eljárási Szabályok 11–19. rendelkezései foglalkoznak.

Az eljáró választottbírák kiválasztását a Szabályzat – követve az FAA szellemét – alapvetően a peres felekre bízta. Ennek ellenére azonban a Szabályzat korábban rendelkezik arról az esetről, hogy a

¹ Jelen tanulmányban az Egyesült Államok kamarai választottbírási vonatkozásában kizárólag az *American Arbitration Association* tevékenységével kívánunk foglalkozni. Az *American Arbitration Association* tevékenységét részletesen mutatja be: R. E. Meade: *Arbitration Overview: The AAA's Role in Domestic and International Arbitration*, *Journal of International Arbitration*, 1 (1984). 263–272.

² Az *American Arbitration Association* vonatkozásában lásd különösen: www.adr.org.

³ Lásd: Meade: I. m. 266.

⁴ Az *International Centre for Dispute Resolution* vonatkozásában lásd különösen: www.icdr.org.

⁵ A Kereskedelmi Eljárási Szabályok legutóbbi módosítása a választottbírási díjtételeket érintette.

felek nem rendezték a választottbíró kijelölésének kérdését. A Szabályzat 11. cikkelye szerint ebben az esetben az AAA által nyilvántartott Nemzeti Névsor (*National Roster*) alapján van lehetőség a választottbíró kijelölésére. Ennek megfelelően az eljárás kezdeményezését követően az AAA mindkét fél részére megküld egy, tíz egyező főből álló listát, azzal, hogy a felek abból válasszák ki az eljáró választottbírákat. Amennyiben a felek képtelenek megegyezni az eljáró választottbíró személyében, úgy tizenöt napnyi határidejük van arra, hogy megjelöljék, mely választottbírákat nem kívánják megválasztani, és a megmaradó választottbírákat sorrendbe kell állítaniuk, annak megfelelően, hogy melyik személyt kívánják a leginkább eljáró választottbíróvá. Az AAA ezt követően a felek által kialakított sorrendnek megfelelően kéri fel a választottbírákat. Amennyiben a felek képtelenek megegyezni, vagy a leendő választottbíró nem fogadja el a megbízást, az AAA-nak joga lesz arra, hogy a *National Roster*-ről a felek további megkérdezése nélkül jelöljön választottbírákat. Ez tulajdonképpen egy listás választottbíró-jelölési rendszer, ilyen jellegű rendszert alkalmaz – miként később említésre kerül – az ICDR (*International Centre for Dispute Resolution*) és is.⁷

A Kereskedelmi Eljárási Szabályok értelmében van lehetőség arra, hogy a felek maguk jelöljék ki az eljáró választottbírók tagjait, de ennek során is igénybe vehetnek egy, az AAA által a *National Roster* alapján összeállított listát. Fontos figyelemmel lennünk a 12. cikkely b)

pontjában lévő rendelkezésre, melynek értelmében amennyiben a felek abban állapodtak meg, hogy mindegyik fél egy – egy választottbírárt jelöl, úgy a személyeknek meg kell felelniük az Eljárási Szabályok – később részletezésre kerülő – 17. cikkely a) pontjában meghatározott függetlenségi és elfogulatlansági feltételeknek, kivéve, amennyiben a felek kifejezetten akként állapodnak meg, hogy a kritériumok a felek által jelölt választottbírák tekintetében nem irányadóak.⁸

Az eljáró választottbírók elnökét – amennyiben a felek jelölték ki a választottbírók többi tagjait, és felhatalmazták őket erre – meghatározott időn belül ki kell jelölniük a választottbírók tagjainak. Amennyiben időkorlát meghatározásra nem kerül, és a felek által jelölt választottbírák, vagy a felek az utolsó, fél által jelölt választottbíró jelölésétől számított 15 napon belül nem jelölnek elnököt, az AAA lesz jogosult az elnök kijelölésére.

Habár a Kereskedelmi Eljárási Szabályok alapvetően a belföldi választottbíráskodás tekintetében irányadóak, a szabályzat szerint amennyiben a felek eltérő nemzetiségűek, az AAA – saját belátásából vagy valamelyik fél kérelmére – jelölhet olyan választottbírárt, akinek nemzetisége a felek nemzetiségétől különbözik.⁹ E kérelmet a félnek azt megelőzően kell benyújtania, hogy lejár a választottbíró jelölésére nyitvaálló határidő.

A Kereskedelmi Eljárási Szabályok 15. cikkelye értelmében amennyiben a választottbírói megállapodás a választottbírák számáról nem rendelkezik, úgy egy választottbíró jár el, amennyiben az AAA –

diszkrecionális jogkörében – nem rendeli el három választottbíró eljárását. Valamelyik peres fél a keresetlevélben vagy a választatban kérelmezheti azt, hogy három választottbíró járjon el, ebben az esetben az AAA fog dönteni a választottbírák számáról.¹⁰

Az eljárási szabály 16. cikkelye a választottbíró tájékoztatási kötelezettségéről szól. A tájékoztatási kötelezettségre vonatkozó szabály szabályozás leginkább a *Uniform Arbitration Act* (UAA) már elemzett rendelkezéseire emlékeztet.¹¹ A leglényegesebb különbség az, hogy míg az UAA kizárólag a választottbíró pártatlanságát követeli meg, a Kereskedelmi Eljárási Szabályok a pártatlanság és a függetlenség együttes meglétét írják elő. Érdekes ugyanakkor megfigyelni, hogy az elfogultság eseteit mindkét szabály viszonylag hasonlóan írja elő.¹² Az AAA eljárási szabályzatának itt idézett része a jogos kétely fogalmával az UNCITRAL Mintaszabályzatára emlékeztet, de ugyanez a megállapítás igaz arra a körülményre is, hogy mind a függetlenség, mind a pártatlanság követelménye előírásra kerül. Gyakorlati alkalmazása e követelményeknek abban a vonatkozásban jelenthet problémát, hogy az AAA követelményei nem ekvivalensek az irányadó törvényi szabályozással, az FAA, illetve az UAA rendelkezéseivel.

A közlési kötelezettség gyakorlati alkalmazását erősítheti a 16. cikkely (c) pontjában szereplő azon rendelkezés, mely szerint amennyiben a választottbíró a 16. cikkely rendelkezéseinek megfelelően közöl valamilyen tényt, abból nem lehet automatikusan arra következ-

- 6 A 11. cikkely b) pontja szerint abban az esetben, amennyiben valamelyik fél a listát nem küldi meg a megadott határidőn belül, úgy kell tekinteni, hogy mindegyik választottbírárt elfogadja.
- 7 Lásd: A. Redfern-M. Hunter: *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. London, 2004. 188–189.
- 8 Mindez különösen jelentős a korábban már tárgyalt amerikai belföldi választottbíráskodási hagyományok figyelembe vételével. Ezzel kapcsolatban utalok a később tárgyalandó Etikai Kódex rendelkezéseire is.
- 9 Lásd: Kereskedelmi Eljárási Szabályok 14. cikkelye. (Ez a szabály némiképpen emlékeztet az UNCITRAL Mintaszabályzat 6. cikkelyének negyedik bekezdésében szereplő rendelkezésre. Az UNCITRAL Mintaszabályzattal a dolgozat VII. fejezete foglalkozik részletesen.)
- 10 Az egyesbíró főszabály szerinti alkalmazása az FAA szabályozását követi.
- 11 Lásd: UAA, 12. §.
- 12 Mindkét szabály ugyanis a választottbírói eljárás kimenetelével kapcsolatos személyes vagy anyagi érdekekre, illetve a felekkel vagy képviselőikkel fennálló jelenlegi vagy korábbi kapcsolatra hivatkozik. Az UAA 12. paragrafusának (a) (2) bekezdése ezt további válasza-

tenni, hogy a választottbíró véleménye szerint e körülmény elfogulatlanságát vagy függetlenségét veszélyezteti. (Nyilvánvaló módon egy ezzel ellentétes szabály – vagy éppen, ha ebben a vonatkozásban semmilyen rendelkezés nem lenne – lényeges mértékben csökkentené a választottbíráknak a fenti értelemben vett közlési hajlandóságát.)

A választottbíró kizárására alapvetően a fenti követelmények megsértése esetén kerülhet sor. A 17. cikkely rendelkezései szerint a választottbírónak kötelezettsége, hogy függetlenül, pártatlan módon, jóhiszeműen és megfelelő gondossággal járjon el. Ennek megfelelően a választottbíró kizárása kérelmezhető abban az esetben, amennyiben részéről elfogultság, avagy a függetlenség hiánya merül fel, alkalmatlan vagy nem hajlandó arra, hogy kötelezettségeit megfelelő gondossággal és jóhiszeműen lássa el, illetve akkor is lehetséges van a kizárási eljárás kezdeményezésére, ha arra az irányadó jog külön egyéb rendelkezést tartalmaz. Ezen szubsidiárius szabály mellett ugyanezen a helyen kerül rögzítésre az, hogy abban az esetben, amennyiben a felek kifejezetten abban állapodnak meg, hogy a felek által jelölt választottbíráknak nem kell függetlennek és pártatlannak lenniük, úgy értelemszerűen ezen kizárási okok nem érvényesek. Természetesen a nem független és nem pártatlan választottbíró esetében is él a jóhiszemű és gondos eljárás követelménye, melynek megsértése esetén kizárás kezdeményezhető ellene.¹³

A kizárási eljárás valamely fél kérelmére vagy az AAA saját kezdeményezésére indulhat. Az AAA szervezete fogja eldönteni azt, hogy a kizárási ok fennáll-e, és e vonatkozásban jogi kötőerővel rendelke-

ző döntést fog hozni. Lényeges, hogy az Eljárási Szabályzat – szemben például az UNCITRAL Mintaszabályzattal – semmilyen határidőt nem szab a kizárási eljárás kezdeményezésére.¹⁴

Az amerikai gyakorlatban bevett szokásnak tekinthető a fél által jelölt választottbírával való előzetes egyeztetés, amely azonban nem gátolja meg az elfogulatlan választottbíró-jelölést. Mindez viszont igen problematikus lehet akkor, amikor eltérő jogi kultúrából származó felek kísérelnek meg választottbírárt kijelölni ilyen módszer alkalmazásával. A Redfern–Hunter kézikönyv utal arra, hogy az 1990-es évek elején komoly problémát jelentett, amikor amerikai ügyvédek nemzetközi választottbíróvási eljárásban európai választottbíró-jelöltekkel próbáltak előzetesen egyeztetni, akik – ezen gyakorlathoz hozza nem szokva – az egyeztetést természetesen megtagadták.¹⁵

Röviden említést kell tennünk a Kereskedelmi Eljárási Szabályok 19. cikkelyéről. Ennek értelmében abban az esetben, amennyiben a választottbíró – például egészségi ok miatt – nem tudja ellátni tisztségét, az AAA jogosult arra, hogy a tisztséget megüresedettnek tekintse, és ebben az esetben az Eljárási Szabályzat rendelkezései szerint kell új választottbíró megválasztani. Nagyon lényeges arra utalni, hogy semleges választottbíróvási tanács esetén, abban az esetben, amennyiben egyik választottbírói poszt megüresedett, a megmaradó tanács tagjai jogosultak eldönteni, hogy a megüresedés tényétől függetlenül folytatják-e az eljárást, és hoznak-e döntést, kivéve, ha a felek között más megegyezés van. Amennyiben új választottbíró jelölésére kerül sor, úgy a választottbíróvási tanács kizárólagos hatásköre, hogy

részben vagy egészben a már lefolytatott bizonyítást megismétli-e.

A Kereskedelmi Eljárási Szabályok fenti rendelkezéseinek jelentős része – például a választottbíró kizárásával, az *ex parte* kommunikációval kapcsolatos szabályok – 2003. július 1-jével léptek hatályba, és összhangban állnak a *Code of Ethics* módosításával is, mely módosítás 2004. március 1-jén lett hatályos, és melyet később elemzünk részletesen.¹⁶

III.

A Nemzetközi Eljárási Szabályok (*International Dispute Resolution Rules*) jelenlegi verziója – mely a választottbíráskodásra és a mediációra vonatkozó szabályokat is magában foglalja – 2006. május 1-jén lépett hatályba. A nemzetközi eljárási szabályok alkalmazására akkor kerülhet sor, ha nemzetközi jogvita (*international dispute*) eldöntésére a felek írásban kikötötték alkalmazhatóságát, illetve az AAA vagy a Nemzetközi Választottbíróvási Központ (*International Centre for Dispute Resolution, ICDR*) eljárását írták elő megállapodásukban.

A Nemzetközi Eljárási Szabályok jelentős mértékben az UNCITRAL Modell-szabályzatra épülnek. A választottbírák számával, kijelölésével, függetlenségükkel és pártatlanságukkal, valamint az eljárásból való kizárásukkal, új választottbíró kijelölésével az Eljárási Szabályzat 5–11. cikkelyei foglalkoznak. A választottbírák számát illetően elsődlegesen a felek megállapodása lesz az irányadó. Amennyiben a felek ebben nem állapodtak meg, főszabályként egyesbíró jár el, három választottbíróból álló tanács alkalmazására akkor kerül

13 Itt kívánok utalni arra, hogy hasonló szempontokat rögzített az *In re Astoria Medical Group* 182 N. E. 2d 85 (N. Y. 1962) jogeset is. Lásd: Axel H. Baum; *Conflicts of Interests in International Commercial Arbitration: Some Aspects of United States Practice*. In: *Conflicts of Interests in International Commercial Arbitration*. ASA Swiss Arbitration Association. Conference in Zurich of January 26, 2001. Reports and Materials. (ed.: P. A. Karrer). Basel, 2001. 8–9.

14 Lásd az UNCITRAL. Mintaszabályzat 11. cikkelyét.

15 Lásd: Redfern – Hunter: I. m. 198.

16 Lásd: Lipe–Loftis: I. m. xxxviii–xxxix.

sor, ha a választottbírói intézmény úgy ítéli meg, hogy az szükséges.¹⁷

A választottbírók megválasztásának módját főszabály szerint a felek határozzák meg. A felek közösen is jelölhetnek választottbírákat, illetve ezt rábízzák a választottbírói intézményre is. Az eljárás elhúzásának megakadályozására irányul az, hogy amennyiben az eljárás kezdetétől számított 45 napon belül nem kerülnek kijelölésre az eljáró választottbírók, úgy a választottbírói intézménynek van joga az eljáró választottbírák kijelölésére. A 6. cikkely 5. bekezdése értelmében amennyiben kettő vagy több felperes, illetve alperes van az eljárásban, akkor is a választottbírói intézménynek van joga kijelölni a választottbírók tagjait.

Az Eljárási Szabályok 7. cikkelye a választottbírók pártatlanságát és függetlenségét írja elő, a Modell szabályzat¹⁸ 9. cikkelyéhez hasonlóan, a választottbíró számára előírva a közlési kötelezettséget minden olyan körülmény vonatkozásában, mely függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában jogos kételyeket ébreszthet. A közlési kötelezettség természetesen az eljárás végéig fennáll. Ugyanebben a cikkelyben olvashatunk az *ex parte* kommunikáció tilalmáról is, mely szabály egyezik azzal, amelyet a Kereskedelmi Eljárási Szabályok tartalmaznak. Annyi eltérést találunk, hogy a Nemzetközi Eljárási Szabályok *expressis verbis* kimondják azt, hogy egyik fél vagy képviselője sem jogosult semmilyen *ex parte* kommunikációra az ügy vonatkozásában a választottbírói tanács elnökének jogosult személlyel.

A választottbíróval kapcsolatos kizárási indítvány az UNCITRAL Mintaszabályzatot követi, mivel a Nemzetközi Eljárási Szabályok 8. cikkelye azt írja elő, hogy a fél az

arra okot adó okról való tudomszerzést követő tizenöt napon belül kezdeményezhet kizárási eljárást a választottbíró ellen, illetve tizenöt napon belül azt követően, hogy a választottbíró jelöléséről tudomást szerzett. Amennyiben a választottbíró egyetért a kizárással, jogosult lemondani, illetve amennyiben a másik fél ért egyet a kizárási indítvánnyal, akkor a választottbíró tisztségéről lemondani köteles. A Mintaszabályzathoz hasonlóan tartalmazza az eljárási szabály azt, hogy a lemondást nem lehet úgy értelmezni, hogy a választottbíró a kizárásra okot adó körülmények érvényességét elismeri. Amennyiben a kizárási eljárás ilyen módon megoldásra nem kerül, úgy a kizárás kérdésében a választottbírói intézmény jogosult dönteni.

A Kereskedelmi Eljárási Szabályokat és a Nemzetközi Eljárási Szabályokat összefoglalva megállapítható, hogy a Kereskedelmi Eljárási Szabályok kifejezetten jelentős, aktív szerepet tulajdonítanak az AAA mint választottbírói intézmény részére, míg a Nemzetközi Eljárási Szabályok nagy mértékben követik az UNCITRAL Mintaszabályzat rendelkezéseit.

IV.

Az *American Arbitration Association*-nek a választottbíráskodással kapcsolatos tevékenysége vonatkozásában – témánk szempontjából – kifejezetten említést érdemel a *Code of Ethics for Arbitrators in Commercial Disputes*.¹⁹ Az etikai kódex eredetileg 1977-ben került megalkotásra az *American Arbitration Association* és az *American Bar Association* együttműködésében. Ezen etikai kódex az akkori kor és

választottbírói környezet elvárásainak megfelelt, azonban a választottbírói gyakorlat megváltozása, fejlődése szükségessé tette az etikai kódex megváltoztatását, átdolgozását is.¹⁹

Figyelemmel arra, hogy a kódex megváltoztatása – álláspontom szerint – igen jól tükrözi a választottbíráskodás elvárásainak témánkkal kapcsolatos változását is, célszerűnek tűnik a két kódex szerkezetének nagyon rövid összevetése, összehasonlítása. Mindkét kódex kánonokra (*canon*) oszlik. Az 1977. évi Etikai Kódex szerkezete az alábbi:

– Preambulum (*Preamble*);

– I. kánon: A választottbíró fenn kell tartania a választottbírói eljárás integritását és tisztességességét (*An Arbitrator should uphold the integrity and fairness of the arbitration process*);

– II. kánon: A választottbíró közölni kell minden olyan érdeket vagy kapcsolatot, amely alkalmas lehet arra, hogy pártatlanságát befolyásolja, vagy amely pártosságának, elfogultságának látszatát keltheti (*An Arbitrator should disclose any interest or relationship likely to affect impartiality or which might create an appearance of partiality or bias*);

– III. kánon: A választottbíró a felekkel való kommunikáció során kerülnie kell a helytelenséget avagy a helytelenség látszatát (*An Arbitrator in communicating with the parties should avoid impropriety or the appearance of impropriety*);

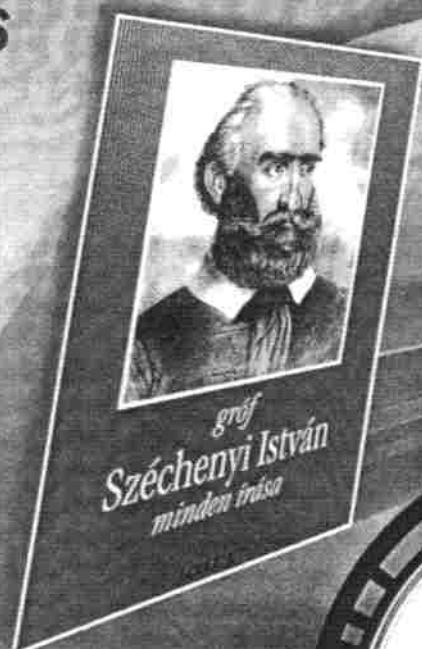
– IV. kánon: A választottbíró a választottbírói eljárást tisztességesen és gondosan kell vezetnie (*An arbitrator should conduct the proceedings fairly and diligently*);

– V. kánon: A választottbíró döntéseit igazságos, független és körültekintő módon kell meghoznia (*An arbitrator should make decisions in a just, independent and deliberate manner*);

¹⁷ Ez a rendelkezés egyébként ellentétes az UNCITRAL Mintaszabályzat rendelkezéseivel, annak 5. cikkelye ugyanis főszabályként a három főből álló választottbírói tanácsot jelöli meg.
¹⁸ Az etikai kódex teljes terjedelmében olvasható a <http://www.adr.org/si.asp?id=4582> weboldalon.
¹⁹ Az etikai kódex átdolgozásával kapcsolatban átfogó ismertetést ad: B. Meyerson–J. M. Townsend: Revised Code of Ethics for Commercial Arbitrators Explained. *Dispute Resolution Journal*, February/April 2004 1–7.

A mai kornak COMPACT disc megfelelő formában

HASZNÁLJON DIGITÁLIS
KIADVÁNYOKAT!

webáruház:
www.logod.hu

Vásárlás, böngészés a Logodi u. 49. alatt

Logod Bt., 1012 Bp. Logodi u. 49. tel.: 214-2453, fax: 225-7764
web: www.logod.hu, e-mail: logod@logod.hu

– VI. kánon: A választottbírónak hűségesnek kell lennie a választottbírói tisztség bizalmas jellegéhez (*An arbitrator should be faithful to the relationship of trust and confidentiality inherent in that office*);

– VII. kánon: A fél által jelölt választottbíróval kapcsolatos etikai megfontolások (*Ethical considerations relating to arbitrators appointed by one party*).

A 2004. március 1-je óta hatályos etikai kódex az 1977. évi kódex átdolgozott változata, ezért nem is lehet úgy tekinteni, mint egy teljesen új kódexet, a benne található néhány igen lényeges változás ellenére sem. Erre is figyelemmel az új, jelenleg hatályos etikai kódex szerkezete – melyet az alábbiakban mutatunk be – az 1977. évi kódex szerkezetére jelentős mértékben emlékeztet:

– Preambulum (*Preamble*);

– I. kánon: A választottbírónak fenn kell tartania a választottbírói eljárás integritását és tisztességes menetét (*An Arbitrator should uphold the integrity and fairness of the arbitration process*);

– II. kánon: A választottbírónak közölni kell minden olyan érdeket vagy kapcsolatot, amely alkalmas lehet arra, hogy pártatlanságát befolyásolja, vagy amely pártosságának, elfogultságának látszatát keltetheti (*An Arbitrator should disclose any interest or relationship likely to affect impartiality or which might create an appearance of partiality*);

– III. kánon: A választottbírónak a felekkel való kommunikáció során kerülnie kell a helytelenséget avagy a helytelenség látszatát (*An Arbitrator should avoid impropriety or the appearance of impropriety in communicating with the parties*);

– IV. kánon: A választottbírónak a választottbírói eljárást tisztességesen és gondosan kell vezetnie (*An arbitrator should conduct the proceedings fairly and diligently*);

– V. kánon: A választottbírónak döntéseit igazságos, független és körültekintő módon kell meghoznia (*An arbitrator should make decisions in a just, independent and deliberate manner*);

– VI. kánon: A választottbírónak hűségesnek kell lennie a választottbírói tisztség bizalmas jellegéhez (*An arbitrator should be faithful to the relationship of trust and confidentiality inherent in that office*);

– VII. kánon: A választottbírónak ragaszkodnia kell az integritás és a tisztesség követelményeihez, amikor a választottbírói tiszteletdíj és költségtérítés vonatkozásában köt meg egyezést (*An arbitrator should adhere to standards of integrity and fairness when making arrangements for compensation and reimbursement of expenses*);

– VIII. kánon: A választottbíró olyan promóciós és hirdetési szolgáltatásokat vehet igénybe, melyek valóságosak és pontosak (*An arbitrator may engage in advertising or promotion of arbitral services, which is truthful and accurate*);

– IX. kánon: Az egyik fél által jelölt választottbíróknak kötelezettségük, hogy meghatározzák és közlik saját státuszukat és e kódex rendelkezéseinek megfelelően járnak el, kivéve a X. kánon rendelkezéseit (*Arbitrators appointed by one party have a duty to determine and disclose their status and comply with this code, except as exempted by Canon X*);

– X. kánon: Kivételek azon, a fél által jelölt választottbíró tekintetében, akiknek nem kell megfelelniük a semlegesség követelményének (*Exemptions for arbitrators appointed by one party who are not subject to rules of neutrality*).

Miként látható, kisebb eltérésektől eltekintve az első hat kánon címe megegyezik mindkét verzióban. A 2004. évi változat azonban teljesen új VII., VIII., IX. és X. kánonnal rendelkezik. Ez elsősorban

a kódexben bekövetkezett lényeges szemléleti váltással magyarázható.

Az etikai kódex legalapvetőbb és legmesszebb ható változása (*the most fundamental and far-reaching change*) az, hogy főszabály szerint minden választottbíró esetében – ideértve a fél által jelölt választottbírákat is – a semlegesség vételeme (*presumption of neutrality*) áll fenn.²⁰ Az 1977. évi kódex ugyanis a fél által jelölt választottbíró esetében éppen a nem-semlegesség vételemet állítja fel, vagyis azt, hogy amennyiben háromtagú választottbírói tanács felállítására kerül sor, főszabály szerint a felek által jelölt választottbíróknak nem kell semlegesnek lenniük. Az 1977. évi etikai kódex VII. kánon A. pontjának első bekezdése ugyanis azt mondja ki, hogy a nem semleges választottbíróként jelölt személyek ugyan lehetnek bizonyos fokig részrehajlók azon személy irányában, aki jelölte őket, ugyanakkor jóhiszeműen, tisztességesen kell eljárniuk, megőrizve az eljárás integritását. Az *American Arbitration Association* választottbírói eljárását jellemezve hangsúlyozza Henry P. de Vries az 1980-as években kelt tanulmányában azt, hogy ez a fajta amerikai szemlélet a fél által jelölt választottbíró vonatkozásában nagy mértékben és alapvetően eltér az európai nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás felfogásától.²¹ A fél által jelölt választottbíró vonatkozásában találó S. R. Alan megjegyzése, aki szerint a fél által jelölt választottbírák kényelmetlen és homályos pozíciót foglalnak el, nem tekinthetőek a fél ügyvédjeinek, de talán egészen pontosan bíráknak sem.²²

Mindez azt is mutatja, hogy az 1977. évi etikai kódex ezen alapkonceptiója ellentétes volt a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás által követett irányvonallal, így ez is indokolta a módosítást. Ugyan-

²⁰ Ehhez lásd: *Meyerson-Townsend: Lm. 2.*

²¹ Lásd: *H. P. Vries: International Commercial Arbitration: A Transnational View. Journal of International Arbitration. 1 (1984) 14.*

²² Lásd: *S. R. Alan: On Integrity in Private Judging. Arbitration International 14 (1998). 123.*

akkor az amerikai belföldi hagyományok pedig bizonyos fokig igényelték e szemlélet fenntartását, hiszen a választottbírói ítéletek érvénytelenítésének lehetőségét tárgyaló állami bíróságok is több esetben alátámasztották ennek az alapvetésnek jogosságát.²³ Erre tekintettel a 2004. évi etikai kódex azt a megoldást követi, hogy főszabályként a választottbírói testület minden tagja számára szigorú semlegességet ír elő, ugyanakkor lehetőséget ad a feleknek belföldi választottbírói eljárásban arra, hogy nem-semleges választottbírákat jelöljenek, és csak a testület elnöke legyen semleges választottbíró.²⁴ E választottbírákra a 2004. évi etikai kódexnek a X. kánonja vonatkozik.²⁵ A X. kánon szerint az ilyen választottbírák mutathatnak bizonyos részrehajlást azon fél iránt, aki őket jelölte, de ettől függetlenül jóhiszeműen és tisztességesen kell eljárniuk.²⁶ A X. kánon szerinti választottbíró esetében életszerű, hogy az őket jelölő felekkel esetlegesen többet kommunikálnak, mint a másik féllel (*ex parte communication*). Erre tekintettel a X. kánon C. pontjának 4. bekezdése elvi élel rögzíti, hogy a választottbírák a választottbírói eljárás tartama alatt (i) semmilyen, a választottbírák tanácskozására vonatkozó adatot nem közölhetnek, (ii) az őket jelölő felekkel nem egyeztethetnek semmilyen olyan kérdéssel, mely az ügy tárgyát képezi az eljárás berekesztését követően, (iv) semmilyen végső döntést vagy köztes döntést előzetesen nem közölhetnek, mielőtt azt a tanács hivatalosan is közölné. Ezekből a ren-

delkezésekből az következik, hogy a szabályozás azt célozza, hogy a fél által jelölt választottbíró kommunikációja semmilyen körülmények között ne akadályozza az eljárás tisztességes lefolytatását.²⁷

A fent tárgyalt alapvető szemléleti változás mellett természetesen egyéb lényeges eltéréseket is találunk az 1977. évi és 2004. évi etikai kódex között, melyek közül néhányra az alábbiak szerint kívánunk rámutatni. A 2004. évi kódexnek a választottbíró tájékoztatói kötelezettségével foglalkozó II. kánonjából hiányzik azon bevezető észrevétel, mely az 1977. évi kódexben szerepel. Ezen észrevétel kimondja, hogy a kódex azon uralkodó szemléletet követi, mely szerint a választottbíróknak közölnie kell az olyan érdekeknek és kapcsolatoknak fennállását, melyek pártatlanságukat befolyásolhatják, vagy amelyek ésszerűen kelthetik annak benyomását, hogy valamelyik fél irányában elfogult lenne. Az észrevétel azt is rögzíti, hogy ezt a kötelezettséget életszerűen kell értelmezni, vagyis a részletes közlési kötelezettség nem lehet annyira súlyos, hogy az üzleti életben részt vevő személyek számára a választottbírói tisztség elfogadását ellehetetleníti, vagyis a feleket megfosztja attól a lehetőségtől, hogy a legjobb információkkal és tapasztalatokkal rendelkező személyeket válasszák meg jogvitájuk eldöntésére. Ez az észrevétel egyértelmű módon a *Commonwealth Coatings Corp. v. Continental Casualty Co.* 393 U.S. 145 (1968) ügyben kifejtett, Justice White által jegyzett párhuzamos vélemény ér-

velését követi, szemben a Justice Black nevével jelzett többségi véleménnyel.²⁸ Bruce Meyerson és John M. Townsend amerikai választottbírói szakértők szerint azonban ezt az álláspontot az eset-jog is több esetben jelentősen alátámasztotta, ezért feleslegessé vált ennek a kódex szintjén történő hangsúlyozása, és ezért nem szerepel a 2004. évi verzióban. Az amerikai szerzők szerint tehát valójában a Justice White által jegyzett párhuzamos vélemény tekinthető precedensértékűnek, és ebben a vonatkozásban utalnak a *Leatherby Insurance Company v. Merit Insurance Company* ügyre, ahol ténylegesen is ez került hangsúlyozásra.²⁹

A 2004. évi verzióban nem csupán az elfogulatlanság, hanem a függetlenség is előírásra kerül, és minden olyan körülményt kell közölni, amely bármely fél szemében e követelmények fennállását veszélyeztetheti. Ezen utóbbi megfogalmazás nyilvánvaló módon szubjektív jellegű, így ennek alkalmazása a gyakorlatban némiképpen más következményekkel járhat, mint az 1977. évi kódex által szabályozott rendszer, vagyis a közlési kötelezettség jellege és tartalma a korábbiakhoz képest eltérően kerülhet megítélésre.

Kiemelést érdemel, hogy a 2004. évi etikai kódex e rendelkezése – a szubjektív mérce vonatkozásában – az ICC Eljárási Szabályzatára emlékeztet. Abban a vonatkozásban azonban eltér az ICC-től, hogy a párizsi székhelyű nemzetközi választottbírói eljárási szabályzata *expressis verbis* csupán a függetlenség

23 Ebben a vonatkozásban a *Delta Mine Holding v. AFC Coal Properties*, 280 F. 3d (8th Cir. 2001) ügyre utal: Meyerson-Townsend: I. m. 310.

24 A 2004. évi kódex IX. kánonjának A. pontja kimondja, hogy a háromfős választottbírói tanács minden tagjának – főszabály szerint – függetlennek kell lennie, és ugyanazon mércével kell függetlenségüket mérni, mint a harmadik, a választottbírák (és nem a felek) által jelölt választottbíró esetében (*"In tripartite arbitrations to which this Code applies, all three arbitrators are presumed to be neutral and are expected to observe the same standards as the third arbitrator"*).

25 A 2004. évi kódex rendszerében a választottbírák X. kánon szerinti választottbíróként (*Canon X arbitrators*) kerülnek megnevezésre.

26 Lényegében a X. kánon szerinti választottbírák megfelelnek az 1977. évi etikai kódex főszabálya szerinti, fél által jelölt, nem semleges választottbírák fogalmának.

27 A fél által jelölt választottbíró kommunikációjának szabályozása a 2004. évi Etikai Kódex tervezetének elkészítésekor igen lényegi kérdésnek bizonyult. Ezzel kapcsolatban lásd: Baum: I. m. 13.

28 Álláspontom szerint ez a tény lényeges lehet annak megítéléséhez, hogy vajon a *Commonwealth Coatings* ügyben kifejtett többségi vélemény precedensértékűnek milyen mértékben tekinthető. Erre utal egyébként a *Positive Software Solutions* ügyben az Ötödik Kerület Fellebbviteli Bíróságának végső ítéletének indoklása is.

29 „Our court ... treated Justice White's opinion as authoritative.” Idézi: Meyerson-Townsend: Revised Code of Ethics...519.

követelményét írja elő a kizárási eljárás vonatkozásában.³⁰

Összességében kiemelhető, hogy az amerikai választottbíráskodási gyakorlatban meghatározó szerepet játszó Etikai Kódex 2004. március 1-jén hatályba lépett módosítása igen jelentős változásokat tartalmaz, ugyanakkor törekszik egyfajta foly-

tonosságra is az amerikai választottbírási hagyományt igen jól tükröző 1977. évi kódexszel. Álláspontom szerint e módosított kódex, illetve az erre épülő gyakorlat nagy mértékben tud ahhoz hozzájárulni, hogy a választottbíró megválasztása, kizárása, a választottbírói függetlenség, illetve elfogulatlanság kérdései-

vel kapcsolatos amerikai elmélet és joggyakorlat több ponton közelítsen az európai, illetve a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásnak az e problémakörökhöz kapcsolódó elvárásaihoz és gyakorlati eredményeihez, mely vélhetőleg az amerikai választottbíráskodás egészének fejlődésére hatással bír.

³⁰ Lásd az ICC Eljárási Szabályzatának 8. cikkelyének 2. bekezdését. Azt, hogy az ICC gyakorlatában miként érvényesül a kizárási eljárás során a pártatlanság követelménye, a VII. fejezetben mutatjuk be részletesen.